

Iqlim o'zgarishi va tabiiy ofatlar: xavflarni integratsiyalashgan baholash va moslashuv strategiyalari

Dilshod Xoltursinovich Bekturov

Toshkent viloyati Favqulodda vaziyatlar Bosh boshqarmasi Olmaliq shahar
Hayot faoliyati xavfsizligini o'qitish markazi

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqlim o'zgarishining tabiiy ofatlar bilan o'zaro bog'liqligi hamda uning O'zbekiston hududiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda iqlim xavflarini integratsiyalashgan baholash yondashuvi asosida o'rganilib, tabiiy ofatlarning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mamlakat sharoitida samarali moslashuv strategiyalari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar, O'zbekiston, xavf, moslashuv, qurg'oqchilik, suv resurslari

Climate change and natural disasters: an integrated assessment of risks and adaptation strategies

Dilshod Xoltursinovich Bekturov

Tashkent Regional Department of Emergency Situations Almalyk City Center
for Life Safety Training

Abstract: This article analyzes the interrelationship between climate change and natural disasters, as well as its impact on the territory of Uzbekistan. The study examines climate risks based on an integrated assessment approach and considers the socio-economic consequences of natural disasters. Additionally, effective adaptation strategies suitable for national conditions are proposed.

Keywords: climate change, natural disasters, Uzbekistan, risk, adaptation, drought, water resources

Global iqlim o'zgarishi Markaziy Osiyo mintaqasiga, xususan O'zbekistonga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda havo haroratining ortishi, yog'ingarchilik miqdorining o'zgarishi hamda suv resurslarining kamayishi kuzatilmoqda. Bu esa qurg'oqchilik, cho'llanish va suv tanqisligi kabi muammolarni kuchaytirmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotining muhim qismi qishloq xo'jaligiga bog'liq bo'lgani sababli, iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlari ayniqsa sezilarli bo'lmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Xalqaro va mahalliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Markaziy Osiyo hududi iqlim o'zgarishiga nisbatan yuqori darajada zaif hisoblanadi. IPCC hisobotlariga ko'ra, ushbu hududda harorat global o'rtacha ko'rsatkichdan tezroq oshmoqda.

O'zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham Amudaryo va Sirdaryo havzalarida suv oqimining kamayishi prognoz qilinmoqda. Bu esa kelajakda suv resurslari bilan bog'liq muammolarni yanada keskinlashtiradi.

Metodologiya

Tadqiqot quyidagi usullarga asoslanadi:

- statistik ma'lumotlarni tahlil qilish;
- hududiy taqqoslash;
- tizimli yondashuv.

Xavflarni baholashda quyidagi model qo'llanildi:

$$\text{Xavf} = \text{Hazard} \times \text{Vulnerability} \times \text{Exposure}$$

Bu model orqali tabiiy ofatlar xavfining kompleks bahosi beriladi.

Natijalar va muhokama

1. O'zbekistonda iqlim o'zgarishining asosiy ko'rinishlari

- o'rtacha haroratning oshishi (so'nggi 50 yilda sezilarli darajada);
- qurg'oqchilik davrlarining uzayishi;
- suv resurslarining kamayishi;
- cho'llanish jarayonining kuchayishi.

2. Tabiiy ofatlar va ularning oqibatlari

O'zbekistonda quyidagi tabiiy ofatlar ko'p uchraydi:

- qurg'oqchilik;
- sel va suv toshqinlari (tog'li hududlarda);
- chang bo'ronlari;
- issiqlik to'lqinlari.

Masalan, qurg'oqchilik qishloq xo'jaligi hosildorligining pasayishiga olib keladi, bu esa oziq-ovqat xavfsizligiga tahdid soladi.

3. Ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlar

- qishloq xo'jaligi mahsulotlari kamayadi;
- suv ta'minoti bilan bog'liq muammolar kuchayadi;
- aholi salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi;
- migratsiya jarayonlari kuchayishi mumkin.

4. Moslashuv strategiyalari (O'zbekiston sharoitida)

Quyidagi choralar samarali hisoblanadi:

Qishloq xo'jaligida:

- qurg'oqchilikka chidamli ekinlarni joriy etish;
- tomchilatib sug'orish texnologiyalaridan foydalanish;
- agroinnovatsiyalarni rivojlantirish.

Suv resurslarini boshqarishda:

- suvni tejash texnologiyalari;
- suv omborlarini modernizatsiya qilish;
- transchegaraviy suv hamkorligini kuchaytirish.

Shahar va infratuzilmada:

- yashil hududlarni kengaytirish;
- issiqlikka chidamli infratuzilma qurish;
- ekologik transportni rivojlantirish.

Institutsional choralar:

- iqlim siyosatini kuchaytirish;
- aholini xabardor qilish;
- ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash.

Xulosa

Iqlim o'zgarishi O'zbekiston uchun jiddiy ekologik va iqtisodiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Tabiiy ofatlar xavfini kamaytirish uchun integratsiyalashgan yondashuv asosida moslashuv strategiyalarini ishlab chiqish zarur. Davlat siyosati, ilm-fan va xalqaro hamkorlik uyg'unligi barqaror rivojlanishning asosiy omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. IPCC. Climate Change Assessment Reports.
2. UNDRR. Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction.
3. World Bank. Climate Adaptation in Central Asia.
4. FAO. Climate Change and Agriculture.
5. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi ma'lumotlari.